

Alenka Sottler

O ILUSTRIRANJU

Kadar dobim novo naročilo za ilustriranje, sem hkrati vesela in me je strah. Vesela sem, da imam delo, da bodo za nekaj časa prihranjene skrbi v zvezi s preživetjem, da bom lahko delala tisto, za kar sem usposobljena in pri čemer večasih celo uživam. Hkrati me je strah. Strah pred vedno krajšimi roki, strah, da v tako kratkem času ne bom uspela najti prave ideje ali, kar je še huje, da bo ideja tako zahtevna, da bo njena izvedba daleč preseгла kratek rok za oddajo ilustracij. Zavedam se, da je pred menoj kopica dni, tednov, prečutih sobot, nedelj in praznikov, ki jih od jutra do noči preživim s svojo lučko v ateljeju; ko se vrstijo dnevi, da ne spregovorim z ljudmi več kot par nujnih besed. V zakup moram vzeti noči, ko sem do konca utrujena; ko se z otrplimi rameni in pekočimi očmi usedem v staro zarjavelo katrco in odpeljem domov. In se sprašujem, ali je vse to res potrebno. In vendar se mi vedno znova dogaja, da me nekaj v mojem značaju sili na novo, negotovo in ponavadi najbolj naporno pot.

O literarni predlogi

Največkrat teksta sploh ne izberem. Verjamem v naključja. Verjamem, da s pretiranim izbiranjem morda postaneš nasilen do tistega, kar te je izbralo v določenem času in prostoru. Če že, potem si želim dobro literaturo. Takšno, da me avtor ali avtorica navduši, navdihne in izzove, da se skupaj z njim ali njo podam na literarno avanturo, da literarnim sredstvom sledim z likovnimi.

Rada imam slovenske avtorje. Nekoč sem brala nekega našega pisatelja. Opisoval je, kako mu je škripal pesek pod nogami, ko je hodil po tivolski promenadi. In jaz sem natančno poznala ta občutek, ki ga je opisoval, poznala sem ta sivi kockasti gramoz, točno sem vedela, kako izgleda.

Pomembno se mi tudi zdi, da ilustrator pozna literarne stile in njihove vzporednice v slikarstvu. Npr. Borgesovo sestavljanje literarne celote iz realnih citatov in istočasno vnašanje kolažev v sliko (Picasso, Brancuse, Schwitters); ali pa pojav surrealizma v literarni in likovni umetnosti. Ilustrator se mi zdi kot nekakšen vmesnik, posrednik med literaturo in slikarstvom.

Po prebranem tekstu

Nočem biti nasilna do literarne predloge. Pri tem mislim na to, da bi različne tekste in njihove vsebine upodabljala na enak način, da bi tekst v celoti podredila sebi. Tekst mi je zelo pomemben, predvsem pa njegova skladnost z ilustracijami.

Ko tekst preberem, iščem podatke, se pogovorim z avtorjem. Premišljuje, kaj čutim, na kaj mislim pri tekstu, na kaj me spominja, na kaj se navezuje, kaj je bistvo teksta, kaj hoče pisatelj sporočiti, katerim bralcem je knjiga namenjena. Nato pa iščem nekaj, kar bi likovno podprlo pisateljevo idejo.

Iščem, ne da bi točno vedela, kaj. Popolna negotovost. Gledam papirčke na tleh, star zlizan pod na mojem ganku, odtisnjen vzorec na zbledem gumijastem predpražniku, mapo z raznimi zanimivimi efekti, neuporabljenimi idejami, strukturami, knjige ... Grem tja, kamor me nekaj privlači. Včasih me to iskanje pelje na zelo nenavadna mesta, kamor drugače sploh ne bi šla. V tem je posebna lepota.

O ideji

Potem pridejo drobne zamisli, ideje. Tako, mimogrede. Najraje takrat, ko se mrači, ko agresija dneva blede in začutim vdanost. Enkrat na poti na tržnico, drugič v postelji med sanjami in budnostjo. Včasih jo enostavno zagledam nekje med packami na pisalni mizi, v razporeditvi barvnih madežev ... Navadno je prva ideja o likovni interpretaciji teksta najboljša, čeprav iščem še druge. Včasih imam več zanimivih zamisli. Takrat jih, namesto da bi se odpovedala eni na račun druge, poskušam združiti. To mi je v poseben užitek. Ko idejo imam, začnem sanjati o izgledu knjige, o posameznih ilustracijah. Dobro je, če si v mislih ustvarim čim boljše predstavo o celoti. Spominjam se, kako sem iskala idejo za ilustriranje pravljice *Ure kralja Mina* pisateljice Bine Štampe Žmavc. Samo prizorišče dogajanja v tekstu se le malokrat spreminja. Veliko je dialogov med glavnimi junaki, ki se vrstijo čez več strani na istem prostoru. Poleg tega je bila jasno razvidna tudi muzikalnost teksta (vseprisotne, na glas bijoče in tiktakajoče ure). Vse to ni obetalo najboljšega izhodišča za likovno interpretacijo. Premišljevala sem, kako se glavni junaki v knjigi vrstijo kot na odru in si rekla, to je to! To je bila osnovna ideja, kako se lotiti Bininega teksta – kot da se dogaja na odru. Kasneje sem oblikovala posamezne ilustracije kot gledališki oder s težkimi zavesami, kjer se na posameznih scenah pojavljajo junaki pravljice. Ko se odločim za idejo, ji je potrebno slediti čim bolj dosledno od začetka do konca, ne glede na časovne omejitve, roke in vse drugo. To je zame najbolj naporen del ilustriranja. Ker zahteva popolno podreditev ideji, ogromen napor, koncentracijo, vztrajnost in kljubovanje vsem zunanjim oviram, tudi časovnim rokom. Od tu izvirajo vse moje konfliktne situacije in nezadovoljstvo, če ne uspem v celoti izpeljati zamišljenega. Danes ni dovolj besedila ali posameznih prizorov samo ilustrirati. Še tako dobre risbe ali ilustracije so premalo; to je le tehnična spretnost in to je dolgočasno. Ilustrator mora imeti predvsem idejo o celoti, da pa jo je sposoben kvalitetno narisati ali naslikati, se razume samo po sebi.

O materialu

Material je vse. S tem mislim na likovni material – barve, papir, tuše, peresa, čopiče, črkovni material. Njegove lastnosti so zakon, iz njih raste ideja. Vsa umetnost je v tem, da ustvarjam z materialom takšne pogoje na papirju, ki prebudijo domišljijo, asociacije in presenečajo; da se začnem igrati. Potem je vse odvisno od občutka, da ni ničesar preveč ne premalo. Včasih začnem na kosu zanimive podlage, potem pa vse razrežem, znova zlepim, prebarvam in spet dodelujem. V takih trenutkih moraš biti pripravljen uničiti tudi večdnevni trud in se ponovno podati

v negotovost. Rezultat mora presenetiti in navdušiti tudi mene. Že sama kvaliteta papirja določa logiko procesa, vse nadaljnje poteze, izbiro barv, tehniko. Kot da zaključuješ kristal. Hkrati pa postane tudi besedilo del likovne celote, ki jo predstavlja stran v knjigi in bodoča knjiga. Ko sem začela ilustrirati, so veljale pri ilustriranju likovniku povsem nerazumljive omejitve. Ni se smelo lepiti, kolažirati in podobno. Na ilustracijo si lahko kaj nalepil le, če na noben drug način nisi mogel prekriti napake. Pa še takrat so te opozorili, da jo res dobro zalepi. Kar se mene tiče, so bile to zelo neživljenske omejitve. Sama naravnost uživam v eksperimentiranju z najrazličnejšimi materiali, striženju in lepljenju. Za vsak tekst iščem njemu lasten material in tehniko, ki bo vsebinsko najbolje podprla besedilo.

Ko enkrat začneš delo z izbranim materialom, pa naj bo to tuš, tempera, svinčnik, pastel, potem mu moraš slediti in ga uporabiti v njegovi najvišji lepoti, značaju in spontanosti. Vedno iščem nove zanimive materiale, tudi take, ki v ilustriranju še niso bili uporabljeni ali vsaj ne vem, da bi bili.

Za ilustriranje knjige *Slovenski pesniki o minljivosti* sem uporabila zemeljske pigmente, posušeno glino in saje (dim od sveče), s katerimi sem tudi vsebinsko lahko najbolj ponazorila proces minevanja. Uporabila sem tudi frotaže, ki prav tako asociirajo z minljivostjo. Ilustracije za knjižico uspavank Barbare Gregorič *Lena Luna* sem izdelala z glavnikom, indigo papirjem in tempero. Valovanje modrih črt na belini papirja me je spominjalo na ritem noči. (Kot zvečer pred spanjem, ko otroku mati še zadnjič potegne z glavnikom skozi lase). Pravljico Bine Štampe Žmavc *Ure kralja Mina* sem ilustrirala z eno najstarejših tehnik – tempero. Dimenzija časa, ki preganja kralja Mina, je tako skrita že v starosti te tehnike. Drobne črtkane linije, ki sem jih pri teh ilustracijah uporabljala, pa spominjajo na dolgotrajno tkanje tapiserij. S tem sem likovno podprla osrednjo temo Binine pravljice – čas, ritem.

O naključju

Vedno bolj ga ljubim. Ko nekaj zagledam pod barvnimi sloji, ko začutim nena- vadno naselitev v prostoru papirja. Za naključje je potrebno ustvarjati stalno nekaj novega, brez namena, nekaj, kar odpira prostor za presenetljivo. Spremeniti format, delati, bodisi zelo veliko ali zelo majhno, odrezati, zlepati, politi, odpraskati. Potem se počasi ta majhna presenečenja selijo v knjige. Pustimo se presenetiti, si rečem.

Danes naj bi bile otroške ilustracije in teksti lepi, vedri, toplih barv, pomirjajoči, polni smehljajev, očiščeni vsega negativnega. Skoraj prepovedane so grde in zlohotne besede, kot npr: kazen, smrt, palica, mrtvaški prt ali pa pri ilustriranju črne, sive, umazane in druge moreče barve; prav tako ni »politično korektno«, če so na ilustraciji žalostni, zaskrbljeni, objokani izrazi na ilustriranih obrazih, izbuljene ali kako drugače popačene kreature, maskote s kakšnim neprimernim predmetom v rokah, kot je bič, palica (pa čeprav sprehajalna) ali npr. injekcija, veriga in podobno. Danes naj bi bile ilustracije narejene po nekonfliktni, povprečni meri ljudi, industrijsko prikrojene njihovim željam in predvsem denarju. Drugačne ilustracije se danes zavračajo, sta mi razložila že dva slovenska urednika. Ali so res tako zelo drugačni časi? Ali pa je lahko ustvarjalnost le svobodna in je drugače sploh ni?